

הרב יהודה עמיחי

הלכות חג בחג

ט"ו בשבט חל בעיצומו של חורף, העצים בשלכת רוב העלים נשרו ויצרו מרבדי עלים חומים צהובים. העצים אינם חוגגים בט"ו בשבט, הם נראים חגיגיים יותר בט"ו באב. המשנה (ראש השנה פ"א ה"א) אומרת לנו שחמישה עשר בשבט הוא ראש השנה לאילן לדעת בית הלל, ואנו שואלים במה הוא ראש השנה?

ראש השנה איננו יום הדין של האילנות, שהרי המשנה (שם מ"ב) אומרת שבארבעה פרקים העולם נידון ובעצרת – השישי בסיוון, נידונים על פירות האילן. א"כ מהו ראש השנה לאילן שנקבע לט"ו בשבט ומה עלינו לעשות ביום זה?

לצורך תשובה על שאלה זו עלינו לדמיין את ט"ו בשבט לפני אלפיים שנה, בשנת ג' תש"ע (וגם אז חל בשבת), מה עשו באותו ליל שבת בארץ ישראל כאשר בית המקדש היה קיים, כהנים בדוכנם ולויים בשירם וזמרים, והגיע ליל ט"ו בשבט שהוא אחד מראשי השנים?

נראה שלאחר הקידוש וסעודת שבת ישב בעל הבית עם בני ביתו סביב לשלחנו המעוטר בפירות ארץ ישראל שגדלו בגינתו או שהחליף עם שכנו (באותו הזמן לא הובאו פירות שגדלו בטומאת ארץ העמים), והיה מספר להם בעניין היום ומצוותיו. תחילה הסביר להם שמצוות התלויות בארץ נותנות את הקדושה בחיי החומר, עובד אדמה אין פירושו להיות עבד לאדמה, אלא עבד להקב"ה והאדם עובד את אדמת הקודש ומקיים את המצוות התלויות בה.

מכאן המשיך בעל הבית והסביר מהי אדמת הקודש? מהי ארץ ישראל? כיצד הובטחה לאברהם אבינו ונתקדשה בכיבוש יהושע בן נון ולאחר מכן בטלה קדושתה הראשונה בגלל כיבושיו של נבוכדנצר, עד שלאחר שבעים שנה חזרו ישראל בראש עזרא ונחמיה ויישבו את הארץ ואז החלה הקדושה השנייה, שהיא קדושת ההתיישבות בארץ, דונם כאן ודונם שם כך קודשה ארץ ישראל בקדושה הקבועה וקיימת לעד.

לאחר הקדמה זו המשיך בעל הבית והסביר לבני ביתו כיצד גידל את הפירות

והירקות שהם רואים על השלחן, מה מרחק שמר בין הירקות השונים, בין הירק והתבואה. הוסיף לספר בהתפעלות מרובה שבערוגה אחת (בגודל ששה טפחים על ששה טפחים) הצליח לגדל חמישה מיני זרעים, ובערוגה שיש לה טפח גובה הצליח לזרוע בה י"ג מינים. כמו כן הסביר להם שירקות שגדלו תחת הגפנים אסורים בהנאה ככלאי הכרם, והירקות שנמצאים על שולחנם והיין שהם שותים לא גדלו אחד בתחומו של השני אלא הרחיקו כדי עבודת הכרם.

לאחר שסיים דיני כלאים המשיך להסביר על חיוב ערלה בעצי פרי, שלש שנים ראשונות הפירות היו אסורים והתאפק מלאכלם עד שתגדל הנטיעה ותהא לעץ עושה פרי. רק פירות שיחנטו לאחר ט"ו בשבט של השנה הרביעית אפשר לאכלם בירושלים לאחר טבילה, אבל אונן אסור לאכלם. בעזרת השם תהא כמות גדולה של פירות ולכן יוכל לחלל את שווי הפירות על כסף, (כשיפדה לעצמו יוסיף חומש על שווי הפירות), לעלות לירושלים ולקנות בכסף שחולל מאכלים ולאכלם בירושלים כפי שנהגו במעשר שני. על כן הפירות שהובאו לשלחן שבפניהם אין בהם כלל מפירות נטע רבעי, אלא הם פירות שחנטו לאחר ט"ו בשבט של השנה הרביעית משעת הנטיעה והפרישו מהם תרומות ומעשרות.

בעל הבית המשיך והסביר לבניו על הכהנים שמקבלים חלף עבודתם את התרומה הגדולה מאת כל איש מישראל, ויכולים לאכלה רק בקדושה ובטהרה, ואין לאכלה כל זמן שלא טבל הכהן והעריב שמשו. הלויים מקבלים חלף שמירתם את המקדש ושירתם מעשר מפירות כל יהודי, ואולם גם הם חייבים לתת עשירית ממעשרותיהם לכהן, ושאר ישראל צריכים להפריש מעשר שני ולאכלו בטהרה בירושלים עד זמן הביעור, כדי שיעלו ישראל לירושלים ללמוד תורה אצל הכהנים "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו".

כך האריך בעל הבית בכל המצוות התלויות בארץ והסבירם לבני ביתו. אשרי עין ראתה כל אלה.

לאחר כששים שנה (ג' אלפים תתכח) חרב הבית, גלו ישראל ממקומם ופסקה חקלאות בישראל, שליטי הארץ לא נתנו ליהודים להיות בעלי נחלות בארץ והמעט שנשארו בארץ היו אריסים ועבדי אדונים זרים, מאותו הזמן התמעטו שומרי המצוות התלויות בארץ שנהפכו ל"דרוש וקבל שכר", אולם כמעט ולא נהגו בפועל.

כשאנו חוזרים לאדמתנו עלינו לחזור לאותו ט"ו בשבט כפי שנהג אותו בעל הבית לפני כאלפיים שנה, בזמן שהמקדש היה קיים, ולהקדיש את היום למצוות התלויות בארץ. להביא פירות וירקות מארץ ישראל וללמד עליהם ודרכם הלכות כלאים, ערלה,

תרומות ומעשרות כפי שהם נוהגים כיום וכפי שנהגו בזמן שבית המקדש היה קיים, ומתוך תפילה שנזכה לקיים את המצוות התלויות בארץ במהרה בימינו.
כך מספר רבה של פונביז' ולאחר מכן רבה של ירושלים - הגאון האדר"ת זצ"ל (נפש דוד אית טו) על סדר יומו בט"ו בשבט:

ביום חמשה עשר בשבט, למדתי הלכות מעשר בספר הרמב"ם ובגמרא ראש השנה (יד ע"ב) והלאה, וחזרתי לחדש דבר מה כפי ערכי, ויהא חשוב כקיום המצוה במעשר אילן, והתפללתי לד' שיזכני באותה המצווה בפועל ממש מן התורה. ומאז נראה לי, שמה שהראשונים קבעו יום זה ליום טוב, שלא לומר בו תחנון, הוא להזכירנו מצות הפרשת מעשר אילנות, וכדברי חז"ל על הפסוק שתי לבך למסלה דרך הלכת, עשי לך ציונים.

החוברת שלפנינו עוסקת ברובה סביב ט"ו בשבט והמצוות התלויות בארץ. פתחנו במאמר מקיף לגבי עניינם של קיום המצוות בכללן, בארץ בעקבות מאמר חז"ל על הפסוק "הציבי לך ציונים" של הרב יואל פרידמן. כהמשך לכך עוסק הרב קדוש גבריאל בעניינן המיוחד של המצוות התלויות בארץ.

בחלק בחוברת העוסק בעניין ערלה פתחנו במאמרו של הרה"ג הרב שלמה גורן זצ"ל, הדרכות מעשיות לקניית שתילים ממשתלות לעניין דיני ערלה. דברים אלו, שעדיין לא התפרסמו ברבים, נמסרו לנו ע"י הרבנית גורן זכרה לברכה. בהמשך עוסק הרב יואל פרידמן בחשש פירות ערלה בשוק ובשולי מאמרו סקירה מקצועית של הרב פרידמן שהיא בעצם סיכום פגישתו עם אג' מיכאל קורצוויל (המדור למצוות התלויות בארץ, הרה"ר לישראל) ועם הרב חיים דגן (מח' הכשרות, הרה"ר לישראל).

הרב אפשטיין עוסק בסוגיית יצוא פירות טבל לחו"ל לענין תרומות ומעשרות. גם השנה אנו מודים על הגשמים שכבר ירדו ומתפללים להתגברות גשמי ברכה בחורף זה. הרב אברהם סחובולסקי עוסק בשאילת גשמים בתפילה, לפי איזה מקום נקבע זמן השאילה האם לפי כל מקום ומקום וצרכיו או לפי ארץ ישראל. הרב יהודה עמיחי עוסק בתפילת הכהן הגדול על הגשמים ביום הכפורים.

חידוש מרענן בחוברת שלנו הוא מאמרו של הרב דוד אייגנר שהצטרף לצוות הרבנים החוקרים במכון התורה והארץ (בברכת הצלחה רבה) העוסק בדין טיפול בזמן חליבה בפרות ברפתות בשבת. חתמנו את החוברת בסדר ליל ט"ו בשבט והלכותיו מהרב יהודה עמיחי.

השנה יום העיון המסורתי אשר קיימנו זה שנים רבות באוניברסיטת בר אילן מתרענן ואנו עולים לירושלים ומקיימים את יום העיון במתכונת קיצת שונה (אחה"צ וערב) במכון לב. כל קוראינו מוזמנים ליום העיון.

בברכת התורה והארץ

מערכת אמונת עתיד

